

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

413 פ"ג י"א י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: בניאור דברי רב יוסף שיקבל שכר על קיום מצוותיו

שפיר יכול להשתמש ולחשוב על השכר שעתיד לקבל על התגברותו, והרי זו כל מהותה של "יראת העונש" שיודע כי עתיד להיענש על חטאו ולקבל שכר אם יתגבר על יצרו.

אולם רב יוסף עיור היה, וכלל בידו "אין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות" (סנהדרין מה. סוטה ח. וכן "עין רואה ולב חומד וכלי מעשה גומרים" (עבודה זרה כח:), הרי שכל כוחו של יצר הרע הוא רק על ידי העיניים, ממילא רב יוסף שהיה עיור לא היה לו כלל מלחמת היצר במלחמה הקשה של עריות.

לכן ביקש רב יוסף שיהיה לו יצר הרע וקושי בקיום המצוות, ולכן יעשה 'יומא טבא לרבנן' אי תהא הלכה כרבי חנינא ש"גדול המצווה ועושה", וביארו התוספות (קידושין לא. ד"ה גדול המצווה ועושה): "נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף, לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו, שאם ירצה יניח". ובתוספות (עבודה זרה ג. ד"ה גדול המצווה ועושה) כתבו, "פי' מפני שהוא דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו".

נמצא כי ביקש רב יוסף קושי בקיום המצוות ולהילחם עם יצרו, ועל זה שפיר יכול לקבל שכר.

עוד יש לבאר את דברי רב יוסף בבקשת שכר, על פי מה שכתב בספה"ק ישמח משה (פרשת ויצא ד"ה וידר יעקב נדר) שנותן טעם חדש מדוע "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה", וזה לשון קדשו: "והנה כבר ביארתי הטעם על אמרם 'גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה', דהנה בכל מצוה יש כוונת ידועים ליחידי סגולה בכל דור, ויותר מזה אשר לא נודעו רק לרבי שמעון בן יוחאי וחביריו, ויותר מזה אשר המה לא נודעו רק למשה בחיר ה', ויותר עוד מהמה אשר עקבותיהם לא נודעו עוד לשום נברא, רק המצווה יתברך יודע מקומה.

והנה העושה כאשר ציוה הוא יתברך, אם כן מתקן בשורשו אף מה שנעלם מכל נברא, והיינו אשר קדשנו במצותיו והבן, אבל אם אינו עושה רק על פי שכל, אם כן הרי אינו יכול לתקן יותר ממה שהשכל מגיע. ועוד דכל דבר חוזר לשורשו, אם כן אם שורשו מן השכל, הרי אינו עולה יותר גבוה מן השכל, מה שאין כן אם שורשו מצויי יתברך שמו, והיינו גדול המצווה ועושה, שגדול יותר ומגיע יותר, והבן כי הוא נפלא בסייעתא דשמיא".

על פי דברי ה'ישמח משה', שה'מצווה ועושה' תוצאות פעולותיו והתיקונים הנעשים בעולמות העליונים, הם גבוהים יותר, יש לומר כי זו היתה כוונת רב יוסף באומר: "דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי", שאין כוונתו לשכר שהוא

הגמרא במסכת בבא קמא (ז.ז.): אמר רב יוסף, (שהיה עיור ולפי רבי יהודה סומא פטור מן המצוות): מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות קא עבדינא יומא טבא לרבנן (- הייתי עושה יום טוב לחכמים). מאי טעמא? דלא מפקדינא וקא עבדינא מצוות (- שאיני מצווה בקיום מצוות מחמת עיורוני ובכל זאת אני מקיים מצוות), והשתא דשמעית להא דרבי חנינא דאמר רבי חנינא: גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה, עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא? דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי.

ולכאורה יפלא הדבר, וכי עבד רב יוסף את בוראו על מנת לקבל פרס, והא שנינו (אבות פרק א', משנה ג'): "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס", והיאך אם כן תלה את כל שמחתו בזה שיקבל שכר יותר (ע"י מה שכתבנו בזה בספר נחלת שדה תנאים ואמוראים בערך רב יוסף סוף אות ב').

ונראה ליישב זאת בהקדם מה שיש לשאול על דברי הגמרא בעבודה זרה (ז.ז.) על רבי חנינא ורבי יונתן שהיו מהלכים בדרך והגיעו בפני שני שבילים האחד שביל העובד ליד עבודה זרה והשני שביל העובר ליד נשים פרוצות. ונחלקו ביניהם באיזו דרך להעדיף ללכת. האחד טען: "ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה" (ופירש רש"י: נשחט יצרא, אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים ונמסר בידם והרגוהו, כדאמרי' בד' מיתות בסנהדרין (דף סד), כלומר ניזיל בהווא שבילא ולא ניזיל אפיתחא דבי זונות שלא ישלוט בנו יצר הרע). אמר ליה אידך: ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרינ ונקבל אגרא! כי מטו התם חזינהו [לזונות] איתכנעו מקמייהו.

מתבאר מדברי הגמרא כי על האדם לבחור ללכת למקום בו יצטרך להתמודד מול יצרו ולכפות אותו, וזאת בכדי שיקבל שכר על ההתגברות על יצרו.

ולכאורה גם בזה יש להקשות, הרי מוטל על האדם לעבוד את בוראו "על מנת שלא לקבל פרס" ומדוע יש לו להעדיף להכניס עצמו לנסיון כדי לקבל שכר?

אלא על כרחך צריך לומר, כי כל דברי אנטיגנוס איש סוכו: "הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס" הוא בקיום המצוות, כאשר יושב ללמוד תורה או לקיים מצוות, לא יעשה כן עבור שכר אלא לשם שמים – בגלל ציווי ה'. אולם כל זה ב"עשה טוב" אולם ב"סור מרע" שמתגבר על יצרו, בגלל הקושי הגדול לכפותו ולנצחו, בזה

עצמו יקבל עבור מצוותיו, אלא לתיקונים הנעשים למעלה על ידי מצוותיו, ובזה אין כל חיסרון.

עוד יש לבאר מדברי חז"ל: "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה", מתבאר כי גם מי שאינו מצווה ועושה יש שכר למעשיו, אלא השכר של "מצווה ועושה" גדול יותר. ויש לומר, כי יש שני סוגי שכר בקיום המצוות, השכר האחד, תועלת מעשית שהאדם נעשה מרומם ואצילי יותר, רוחני יותר. הוא נעשה טוב יותר והתנהגותו נעשית משובחת יותר. ושכר נוסף הא השפע הרוחני היורד שמים על קיום המצוות. ממילא "אינו מצווה ועושה" השכר שהוא מקבל השכר הגשמי שהתנהגותו ומעשיו מרוממים ומשובחים יותר. אולם "המצווה ועושה" זוכה להוריד שפע גדול מן השמים לעצמו ולכל כלל ישראל.

ויש להעמיס דברינו בפירוש שהביא הרמב"ן (קידושין לא.) בשם ר"ת בענין שנשים יכולות לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא אף שהן פטורות מהן וז"ל: ואי קשיא והא אמרינן בירושלמי כל העושה דבר שאינו מצווה בו נקרא הדיוט? התם שעושה דבר שאינו מצווה מן התורה כלל שהוא כמוסיף על התורה, אבל מי שעושה מצוות התורה כתקון, אע"פ שלא נצטווה הוא בהם כגון נשים וגויים, מקבלים עליהם שכר, שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכו'. ע"כ.

ויש לומר שכוונת הרמב"ן שמי שאינו מצווה ועושה זוכה לשכר של "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", היינו שעל ידי קיום המצוות נעשה נעים בהליכותיו והתנהגותו משתבחת יותר.

וכן מתבאר מדברי המאירי (בית הבחירה בבא קמא פו:) וז"ל: "מי שהוא פטור מן המצווה ורוצה לעשותה, הרשות בידו. ואף לענין ברכה יש מי שאומר שהוא מברך עליה ויש חולקים בזו ואין דבריהם נראין. וכבר כתבנו דברים אלו בסדר מועד. ומכל מקום גדול המצווה ועושה מימי שאינו מצווה ועושה. במדרשות אמרו: כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. ודבר זה אינו אלא בדבר שכל כיוצא בזה העושה פטור ממנו, ואינה דבר שיצא ממנו שכל או מוסר או סלסול או הכנעת לב וכיוצא בזה, ועושה ממנה על עצמו מצווה. עכ"ל.

לפי יסוד זה יש לפרש דברי רב יוסף שאמר: "דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי". אין כוונתו על השכר האישי שמקבל, אלא כוונתו לבאר לתלמידיו על התוצאות הנעשות על ידי קיום מצוותיו, את ההבדל והשוני שיש בין המצווה ועושה לאינו מצווה ועושה. שכאשר "אינו מצווה ועושה" הוא זוכה רק להתרומם ולהשתבח, אולם "המצווה ועושה" יש לו שכר יותר, היינו שזוכה להוריד שפע רוחני מן השמים עבורו ולכל כלל ישראל.

על פי יסוד דברינו, נבוא ונבאר הגמרא בסנהדרין (נט.) מביאה: "מיתבי, היה רבי מאיר אומר מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול שנאמר (אחרי מות ה') 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא האדם. הא למדת: שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול! התם בשבע מצות דידהו." ותמוה, למה המשיל נכרי שעסק בשבע מצוות דיליה לכהן גדול דוקא?

ולפי דרכינו יש לבאר, ודאי שגוי בקיום מצוותיו אין בכוחו להוריד שפע רוחני מן השמים, אבל המציאות של המקיים מצוות שנעשה אדם מרומם ומשובח יותר בהתנהגותו קיימת גם אצל הגוי המקיים מצוות, ולכן הוא דומה לכהן גדול, שהוא סמל לאדם אציל במידותיו והתנהגותו. כמאמר הכתוב: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא." הכהן הגדול צריך להיות מובחר שבאחיו: בכוח, חכמה, נוי ועושר. ואם היו בו כל המעלות ולא היה עשיר, אחיו הכהנים היו נותנים לו ממון משלהם, כדי שיהיה כליל המעלות (יומא יח.).

זו כוונת רבי מאיר המדמה גוי הלומד תורה לכהן גדול, שזוכה להיות אציל במידותיו ובהליכותיו ככהן גדול.

שבת מברכים חודש אלול:

כ"ק מרן אדמו"ר מפינסק קרליו זצ"ל סיפר באחד משיחותיו וז"ל: מספרים על הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א, כי מהעת שהיו מברכים החודש אלול בשב"ק, היה מתחיל לחוש במעיו משום פחד הימים הנוראים הקרבים ובאים. הצדיקים הק' בעיניהם הפקוחות היו מתחילים לחוש את קדושת הימים ואימתם כבר מש"ק זו. (מטה אהרן גליון לז).

כ"ק אדמו"ר משומרי אמונים זצ"ל מביא כי בהרבה מחצרות החסידים היה נהוג להוסיף בשבת מברכים אלול בברכת החודש "ולתשובה שלימה" וסיפר, כי שמע מפיהם של מגידי אמת שסיפרו לו דבעת ששאג הגה"ק מבלוזה זיע"ב ב' תיבות הללו געו כל העם בבכיה עד לאחר תחילת תפילת מוסף. (אמרי קודש דברים עמ' קפ"ז).

הרה"ק מצאנז זיע"ע היה מספר כשבירכו את החודש אלול אצל הרבי הק' מלובלין זיע"ע הרי הקירות בכו יחד, מגודל ההתעוררות וההתלהבות. (גליון מעון דוד בשם כ"ק האדמו"ר מלעלוב ירושלים זצ"ל).

על הרה"ק מקוברין זיע"א סיפר מרן הרמ"ח מסלונים זצ"ל: הרה"ק מקוברין זיע"ע סיפר על עצמו, בימי ילדותו בהיותו כבר שית והיה שבת מברכים אלול והוא השתובב כדרך הילדים. ניגשה אליו אחותו וצעקה עליו: משה, הרי כבר בירכו את חודש אלול והדגים במים זוחלים ורועדים מאימת הדין ואתה משחק עם הילדים!?

ואמר הרה"ק: היא היתה צדקנית ונכנסו דבריה בליבי, ומאז הכנסתי את עצמי לעבודת הבורא ית"ש. (מאמר מרדכי ח"ב עמ' רסה).

הרה"ק הרדצ"ש מלעלוב זיע"א היה מספר על זקנו הרבי ר' משה מלעלוב זיע"א: החל משבת מברכין החודש אלול ראו בביתו פחד ימי הדין והתרגשות ימים נוראים כל כך, עד שכל בני הבית והמשרתים היו מפיסיים ומרצים האחד לחברו כמו בערב יום הכיפורים. (קובץ בית דוד עמ' כג).

בספר רזא דעובדא (עמ' נ"א) מביא ששמע מהאדמו"ר מוהרא"ז מקרעטשניץ זצ"ל שסיפר מדודו הק' רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א שבמצ"ש מברכין אלול לא רצה פעם לקבל פתקאות מהאנשים שבואו לשבות אצלו בצילו לש"ק, באמרו שכבר הגיע שבת מברכין אלול ומאיר עדיין לא עשה תשובה.

על האווירה המיוחדת ששררה בחצרו של הרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"ע כותב המשב"ק רבי רפאל צימטבוים זצ"ל בספרו דרכי חיים (ח"ב עמוד ט'): "...מובן גדול הפחד שנפל על כל הציבור וביותר בפרשת ראה כשבירכו ראש חודש אלול, היה רבנו מתחיל לומר תורה בניגון. בניגון הזה היה אומר כל חודש אלול, שהיה מעורר כל אחד לתשובה, כמעט שכל אחד היה בוכה בשומו על ליבו במה היה מבלה את כל השנה".

אווירה עילאית בשבת מברכין אלול היתה גם במחיצת קדשו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א וכה מתואר: "שבת מברכין של חודש אלול היתה תדיר שבת מיוחדת במינה והיתה נסוכה כבר באווירה העילאית של ימי הרחמים והרצון הממששים ובאים אשר אפפה את ביתו נאוה קודש של רביה"ק זיע"א. על אף שעבודת קדשו של מרן היתה כידוע בהצנע ובהסתור מעיני כל, עם זאת, בשעה ששמעו את המלים "ראש חודש אלול" יוצא מפורש מפיו הקדוש, היה ניכר בעליל החיל ורעדה של יום הדין ואימה ופחד נפלו על כל הנוכחים.

בספר רשומים בשמך (עמ' רסט) מובא משמו של הגרי"ש אונגר זצ"ל ראב"ד חוג חת"ס שסיפר: חד שתא הייתי משובתי שבת מברכים חודש אלול בצילא דמהימנותא דהרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א והשקפתי בעד חלון חדר קדשו וחזיתיו עושה תפילות ותחנונים ביחידות. ובבואו לברך את החודש שלח לפתע ידיו הק' ותפס בחזקה בעבותות אבנטו של המשב"ק הרה"ח ר"ש פוגל ז"ל והחל רועד נורא ומזדעזע בכל גופו.

הגרש"א שטרן שליט"א הוסיף לספר את ששמע מהגרי"ש אונגר, שבאחת השנים עמד ליד הרה"ק מבעלזא בשעת ברכת ר"ח אלול וראה אל שכל איבריו דא לדא נקשן והשלחן שנסמך עליו רעד (גיליון מעינות איש עמוד ל').